

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ДЕСЕТИ

РОЛЯТА НА ХРИСТИЯНСКАТА КУЛТУРА ЗА ЗАПАЗВАНЕТО НА ИДЕНТИЧНОСТТА НА БЪЛГАРИТЕ В ЮЖНА МОЛДОВА

Олга Водинчар

На фона на многобройните исторически, етнографски, езиковедски, социоложки и други изследвания за българите в Южна Молдова изпъква един много важен и в същото време почти неосветлен въпрос — религиозната ситуация в този край. Именно тази позиция провокира към постановката на изследователската тема в настоящата разработка. Тя се базира върху проучване, направено сред студентите в Тараклийския държавен университет през есента на 2005 година. Основните дискуссионни полета са: ролята на православното християнство в живота на моя народ, християнската Църква и народа ми, зимните и летните християнски празници в моето родно село/град. Анализът на мненията и оценките по поставените въпроси има за цел отчасти да проникне в сложните нагласи и позиции на младите българи в Южна Молдова към християнството като цяло.

На първо място интерес представлява разглеждането както на традициите на Православната църква, които се практикуват сред българите и съставляват важна част от техния бит и култура, така и на специфичното православно знание за основните въпроси на Църквата, вярата и практическия религиозен опит. В тази връзка е за отбелязване, че още в началото на 90-те години на XX в. когато настъпват кординалните промени в постсъветските държави, започва масово нахлуване на различни протестантски движения и многобройни противохристиянски религиозни секти. При такава ситуация напълно естествено е първите въпроси, които възникват най-вече у младите представители на българското общество, да са: Какво представляват сектите? Какво носят те? Трябва ли ни нещо ново, за да се обърнем към Бог? И всъщност какво е учението на нашето традиционно вероизповедание?

На западноевропейското общество отдавна са известни такива нетрадиционни секти като «Свидетели на Йехова», «Църква на Иисус Христос на светиите от последните дни» /мормони/, «Обединителна църква на Муун»,

«Децата на Бога», кришнаити, сатанисти и други. Това не остава без внимание мнозина религоведи, социолози, политолози, лекари, журналисти и публицисти и пр., които правят своите анализи, оценки, обобщения за тях като цяло. На базата на богат фактологически материал тези учени и проучватели предоставят в научен оборот изобилна информация относно тяхното възникване, развитие, същност, възпроемане от страна на обществото. Ако на Запад изследването на тези сектантски общности е минало своя апогей, то появата им на Изток предизвиква особен интерес. Факт е, че тяхното нахлуване в духовно разградените «дворове» на бившите социалистически страни има голям размах и се извършва с изключително големи усилия. Тези действия имат за цел да печелят позиции сред обърканото постсоциалистическо общество. При това положение някои от тези секти започват възраждането на забравени позиции и идеи. С други думи, почвата на постсъветското пространство се оказва благоприятна за разширяването на тяхното влияние в света.¹

В тази верига от факти любопитство представлява поведението на хората в ситуации, при които се сблъскват представители на два различни поведенчески стереотипа. Как например постъпваме ние, когато по улиците на българските села минават «тези» и сърдечно агитират да се обърнем към Христа, да разсеем мрака пред очите си? Сред най-често срещаните отговори на инфоматорите се посочва «любопитството».

Основните черти на споменатите по-горе нови религиозни движения могат да бъдат подредени по следващия начин, съгласно следните характеристики:

1. Обикновено сектите имат водач, авторитетна личност, въздигана от членовете на сектата в ранга на Бог.

2. Водачът на сектата обикновено е създател на учението, култа и организацията. Понякога той е автор на книгите, брошурите, списанията. Неговото мнение е неоспоримо, а трудове се приемат като боговдъхновени и често пъти се поставят на по-високо равнище от самата Библия.

3. Учението на повечето от сектите в редица случаи е компилация от различни идеи и доктрини на християнството, индуизма, будизма, окултизма, теософията и може би нещо лично от водача.

4. В повечето случаи водачите на сектите се изживяват като пророци, предсказващи бъдещи събития, правят специални знамения или извършват чудеса (посочват датата на завръщането на Христос, изтъкват целебните качества на своите молитви и пр.)

5. Сектите имат силно изразени прозелитични уклони: стремеж да се привличат православни, католици, протестанти, последователи на други секти и дори атеисти.

6. Почти всички секти имат добре разработена методика за привличане на нови членове. Овладени са психологическите похвати за оказване влияние върху личността, за откъсване на новия член от семейството, училището, об-

ществото. Организирант се лагери и школи, в които подлагат присъстващите на тотална психологическа и физическа обработка.

7. Членовете на сектата живеят доста изолирано.

Основният стремеж на лидерите на сектанското движение е икономическият стабилитет и независимост. В тази насока вниманието е насочено към печеленето на различни политически партии, лидери, поддържане на контакти с известни държавни дейци и влиятелни обществени лица. И така нататък и така нататък...²

От няколко десетилетия в постсъветските държави се наблюдава обществен интерес към религията, както и към укрепването на вярата и веровете принципи на хората. Към практическия християнски живот се насочват и младите хора. Повечето от тях се насочват към традициите на православната Църква, не без изключение са и преминаването към неприсъщите за тези земи конфесии. На базата на тези реалии такова е положението сред младото поколение българи в Южна Молдова.

В творческите разработки на студентите от Тараклийския държавен университет се проследява една отчетлива линия на запазено чувство на уважение към традициите на своята етнокултурна група. Те споделят своите разбирания за приноса на православието в историческо, културно и политическо развитие на българския народ. Нещо повече, почти всеки е на мнение, че: «без православието българинът в Бесарабия не би могъл да остане като част от целия български народ, да усеща тези невидими връзки със своята прародина»³. Като цяло студентите смятат себе си за вярващи, защото православието е религия на техните бащи и пращавци, защото това е религията на тяхната общност. В същото време сред същите тези студенти видим е фактът, че пред тях, някои от които се легитимираха като членове на Евангелската епископална църква, възникват стотици неизяснени въпроси. Но по-важното в случая е, че те изявяват желание да търсят вярното решение, да знаят истината. Истината за своя Бог.

Що се отнася до отношението към календарната обредност, то църковните празници се оказват най-тачени, очаквани и любими. От есетата на младите автори научаваме, че при тях особено внимание се отделя на зимните християнски празници. За тях повече се сещат и с големи подробности могат да разкажат. В мненията им се открояват изложения за следните *зимни християнски празници*: Андреевден, Никулден, Бъдни вечер, Коледа /посочва се като Коледа, а не Рождество Христово/, Василевден, Ивановден, Бабинден /и той фигурира сред християнските празници/. Някои студенти решават да пишат за *зимни православни празници*, като в класификацията подреждат следните празници: Бабинден, Василевден, Ивановден. Освен Коледа, се изброява и Рождество Христово. Към зимния цикъл от празници в отделни случаи се класифицират такива като Трифон Зарезан и Масленица /Сирни заговезни/. Подобна е картината с летните православни празници, където може да се срещнат такива като Русалии, Троица и Петровден.

Каква в случая е ситуацията с разбирането за православен празник. На първо място изпъква определено смесване между чисто християнски и чисто народни празници. Това смесване всъщност е характерно за всички възрастови категории от региона. И при възрастните хора Бабинден се определя за зимен православен празник, а Русалиите фигурират сред летните. Според местните хора традицията на дедите е на първо място и няма никакво значение към коя категория или тип се отнася този или онзи празник.

Как честват младите хора православните християнски празници? Почти всички споменават богатите празнични трапези, любимите ястия, многото гости, българските песни и танци и, разбира се, доброто настроение. Момчетата, които до неотдавна са коледували, преразказват народните обичаи и обреди, преизпълнени с фолклорни мотиви. За пореден път студентските есета показват едно трайно наслагване на традицията в мисленето и мировъзприятието сред българите в Тараклийския район. На фона на създалата се сложна религиозна ситуация в изследвания регион, тази констатация може да се определи като стабилно отношение на младежите към вековните народни традиции, както и към морала, нравите и ценностите на традиционното вероизповедание — православното християнство. Това при тях е непоклатимо. Не се наблюдават нововъведения, които обикновено така примамливо изглеждат. Не трябва да се забравят и такива случаи, при които на местни младежи им се предоставя възможност за пътуване до далечните американски и европейски градове... Целта е една — просветителска, и то в духовен план. Коментарът в случая ще е, че човекът е създаден със свободна воля и винаги стои пред избора. А пътищата винаги са два: доброто и злото. Тези основни нравствени категории до голяма степен определят мирогледа, а и формират манталитета.

Интересни са мненията на студентите относно въпроса за значението на православния храм в практическия църковен живот, както и въздействието му върху обогатяването на историческата памет и духовните традиции. Обикновено младежите посещават храма на големите християнски празници като Великден, Ивановден или на патронния празник на местния храм /св. Димитър, св. Георгий, св. ап. Петър и Павел и други/. Някои от тях редовно спазват пост, изповядват се и се причастяват по време на Великия пост, като смятат, че чрез тези тайнства придобиват повече духовни сили за по-висок нравствен живот. Други пък биват съпътствани към храма от своите родители, баби и близки, трети — отиват сами, тъй като в техните семейства те са единствените, които желаят да отидат в дома на Бога. Има и студенти, които с голямо удоволствие посещават храма по време на най-красивото православно богослужение на големия християнски празник Възкресение Христово. Момичетата и момчетата се присъединяват към общите молитви на цялата енорийска общност, което не показва у тях наличието на притисненост или срам, преживявани от техните родители преди две-три десетилетия.

Известно е, че християните отделят от своето ежедневие един ден от седмицата — неделята, като го посвещават само на Бога. Следователно, на този ден вярващите посещават храма, за да присъстват на богослужението, да чуят неделната проповед на свещеника и най-вече, да се почувстват като едно цяло от църковната общност. В същия този неделен ден, както и в другите християнски празници, вярващите християни, освен участието в църковното богослужение, извършват и други милосърдни и полезни дела: посещават болните и страдащите, общуват с по-възрастните и по-мъдрите, разговарят с приятелите и четат нравоучителни четива. В общи линии, такива са нормите на поведение на един православен християнин.

Дали религиозното поведение на младежите от Тараклийски окръг може да се доближи до православие? Като почти всички останали хора те на големите християнски празници *почиват*. Под определението почивка се има предвид временно отлагане на каквато и да било физическа заетост. По принцип хората си *почиват* в случаи, когато очакват в дома си гости или сами отиват на гости при свои роднини и близки. Може би по този начин християнската любов към ближните и изразените чувства към тях се преплитат с любовта към Бога, смятана за най-висшата нравствена ценност, защото свързва вярващия човек с неговия Създател и Първообраз. Във всеки случай именно по такъв начин българите от Бесарабия разбират библиейското изискване на четвъртата Божия заповед: «Помни съботния ден, за да го светиш; шест деня работи и върши /в тях/ всичките си работи; а седмият ден е събота на Господа, твоя Бог: недей върши в него никаква работа ни ти, ни син ти, ни дъщеря ти, ни робът ти, ни робинята ти, ни /волът ти, ни оселът ти, нито каквото и да е/ твоят добитък, нито пришелецът ти, който се намира в жилищата ти; защото в шест деня създаде Господ небето и земята, морето и всичко, що е в тях, а в седмия ден си почива; затова Господ благослови съботния ден и го освети» /Изд. 20: 8-11/. С оглед рамките на изследването тук няма да бъде развит въпросът «Защо в Стария Завет се говори за съботата, а ние, християните, според Новия Завет почитаме неделята — денят на нашият Господ Исус Христос?»

Интересно е да се изясни и още един въпрос: желаят ли младите хора, днешните студенти, да се изучават предмети, свързани с християнския морал, респективно с християнската етика? В повечето случаи те одобряват идеята, смятат за необходимо изучаването на предмет «религия» в рамките на университетската програма. С това желание се изразява техният стремеж да бъдат по-различни от предишните поколения, да познават християнските ценности и норми с оглед положението на глобализиращия се свят. Младите хора разбират, че религията не състои само в сляпата вяра в непознаваем и неопределен бог — необходими са твърди знания и познания за обогатяване на ценностната система на поколението. Желанието им да придобият позадълбочени религиозни знания и да обогатят духовната си култура с ново съдържание за обществено поведение, е твърде важен за цялата общност.

От далечнит времена до нас достигат различни легенди и предания, че българският народ се смята за богоизбран народ. Народ, който сее и размножава семената на духовната нива. Част от благодатните кълнове се засява далеч от родната земя. За да се съхранят там, те грижливо се пазят и предават от поколение на поколение. В продължение на няколко столетия консервативността и приемствеността на религиозните познания — основните съставки от християнската култура в дадената общност — водят до съхраняването на нейната идентичност. Взаимното обуславяне и допълване на християнската религия и култура, нравствения и социалния характер на християнските ценности, определящи духа на младите българи, се намират в основата на съвременната им културна самобитност, на традиционно сформирания национален мироглед.

РАБОТНИ ПОНЯТИЯ

Култура — продукт на съзнателна дейност на човека за удовлетворяване на духовните му потребности. Религията и културата възникват заедно с човека и го съпътстват. Религията, респ. християнството, свърза хората с Бога, а културата — съставя земния им творчески живот, християнството и културата взаимно се допълват и обуславят.

Мироглед — основен елемент от човеищото съществуване, който се определя от възпитанието и образованието, т. е. от неговото интелектуално, нравствено и религиозно формиране.

Морал — система от принципи и норми на поведение, които определят отношенията на хората един спрямо друг и спрямо обществото.

Нагласи — разположението на човека към Бог, Исус Христос, християнския морал, Църквата и другите хора.

Обичаи — 1. Стереотипно поведение, най-често свързано с установена в определено общество или социална група традиция и спазвана от членовете им. 2. Възприета от миналото форма на социално регулиране на дейността и отношенията между хората, която се възпроизвежда в определено общество или социална група и се спазва от членовете им.

Обреди — съвкупност от символни, стереотипни колективни действия, установени от традициите, включващи различни социални идеи, представи, норми и ценности, предизвикващи определени чувства.

Секта — сектанството обикновено е последица от някоя ерес, т. е. на някое лъжеучение, оформило се като невярна, отхвърлена от Църквата доктрина. Според православното богословие, най-правилно е да се говори за «секта» тогава, когато членовете на дадената църковна общност възприемат чуждо на традиционната църква учение, оформят се в отделно общество, изразяват чужд на Църквата и народа дух и отпадат от нея.

Традиция — елементи на социално и културно наследство, предавани от поколение на поколение и съхранявани продължително време от отделни обществени и социални групи. Наследен, възприет от миналото и поддържан обичай, начин на мислене и поведение. Съжителства във всяко общество и във всички области на живота.

Ценности — принципи, норми, правила, изисквания, които имат универсален, християнски, нравствен и социален характер.

БЕЛЕЖКИ

1. Асенов, Б. Религиите и сектите в България. София, 1998, с. 249 и 250.
2. Пак там, с. 251-254. Тук ще цитираме класификацията на Бончо Асенов в съкратен вариант.
3. От есето на Анна Войтович, студентка II курс, ТДУ.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Асенов, Б. Религиите и сектите в България. София, 1998.
2. Грек, И., Н. Червенков. Българите от Украйна и Молдова. Минало и настояще. Издателска къща «Христо Ботев», С., 1993.
3. Киров, Д. Богословие на обществения живот. Очерци по християнска социология. С., 2002.
4. Киров, Д., Свиленов, Д. Коруджиев, Д. Християнска етика. Учебно помагало за 9-12 клас. Издателство «Слънце», София, 2003.
5. Киров, Д. Християнството е яра. В предверието на християнската нравственост. София, 2004.
6. Мултикултурно образование как средство на менеджмента на разнообразия и интеграции в полиетническото общество. Материали на международна конференция, 16-17 декември 2004 г., Кишинев. Под обща редакция на Атанасии/Татяна Стоянова, ръководителя на проекта ЦПМ. Vector. Chisinau. 2005.
7. Шиваров, Н., Д. Киров. Беседи по религия. Университетско издание «Св. Климент Охридски», София, 1992.